

A VALLÁSOSSÁG HATÁSA A SERDÜLŐK KÁBITÓSZER-FOGYASZTÁSÁRA*

KOVÁCS László

E-mail: laszlo.kovacs@uni-corvinus.hu

Összefoglaló: A kolozsvári román, magyar és német tannyelvű osztályokba járó – reprezentatív módon kiválasztott – középiskolásokat (N=1.047) érintő kutatás a dohányzás, alkohol-fogyasztás és droghasználat epidemiológiai elterjedtségének feltárásán túl a kábítószeres kipróbálását befolyásoló tényezők közül a vallásosság szerepének tisztázására törekedett. A felekezeti hovatartozás, a vallásos nevelés, az egyházi szertartásokon való részvétel, a vallásgyakorlás, a vallásosság önmegítélésén kívül az INSPIRIT-skálát is alkalmaztuk, amellyel a belső, élményszintű vallásosság mérésére tettünk kísérletet. A külső vallásosság alacsony szintjével jellemezhető középiskolások körében magasabb a tiltott szereket kipróbálók aránya, a magas belső vallásosságról számot adó serdülők között szignifikánsan kisebb volt a kábítószer-fogyasztók aránya.

Kulcsszavak: kábítószer, vallás, belső vallásosság, külső vallásosság, serdülők, Kolozsvár

BEVEZETÉS ÉS KÉRDÉSFELVETÉS

A kábítószeres fogyasztásának terjedése a nyugati civilizáció minden országában megfigyelhető jelenség. Növekszik a hatóságok által lefoglalt kábítószer mennyisége, a szerfogyasztás miatt kezelték illetve a túladagolás miatt elhunytak száma. A kábítószeres birtoklása, terjesztése és fogyasztása – a legtöbb európai országban, így Közép-Kelet-Európában is – tiltott, ennek ellenére, fogyasztása – a rendelkezésünkre álló adatok szerint – szűkebb környezetünkben is terjedőben van (Elekes–Kovács 2002; Moskalewicz 2002). Az alkohol fogyasztása – a kábítószeresekkel ellentétben – ezekben az országokban legális, kulturálisan beépült az emberek mindennapjaiba, szokásrendszerébe; az évszázadok során az ünnepek részévé, a társadalmi érintkezés velejárójává vált. A serdülők körében előforduló – a nyugati társadalmakban deviánsnak minősített – magatartásformák közül a legdinamikusabban a különböző kábítószeres használatának gyakorisága növekszik. Az adolescensek fokozott érintettsége és az előző kutatásokkal való összehasonlíthatóság miatt a vizsgálat a kolozsvári középiskolásokat érintette.

Felvetődik a kérdés, hogy valamely vallási felekezethez való tartozás nyújt-e védelmet a tiltott szerek fogyasztását illetően? Van-e különbség a különböző felekezetekhez tartozó fiatalok fogyasztási szokásaiban? A vallásosság felfogható-e védő

* A szerző ezúton mond köszönetet a kritikus, de jobbító szándékú, hasznos észrevételeket tartalmazó lektori vélemények készítőinek.

tényezőként a serdülők szenvedélyszer-fogyasztása tekintetében? Jobban ki vannak-e téve a kábítószeres kipróbálás és fogyasztás veszélyének azok a serdülők, akik nem vallásosak?

Az erdélyi terepválasztást vallásszociológiai vizsgálatok is igazolják: a romániai felnőtt népesség 75 százaléka mondja magát vallásosnak, a magyarországiak 57 százaléka (Tomka 2001). Ugyanakkor az erdélyiek mindennapjaiba feltételezhetően sokkal inkább beépült, viselkedésüket sokkal inkább meghatározza a vallás, mint a magyarországiakét, így a deviánsnak tekintett magatartásformákra vonatkozó hatása is jobban vizsgálható.

A tanulmány a kábítószer-használatot befolyásoló tényezők rövid ismertetése illetve a vallásosság és drogfogyasztás elméleti aspektusainak taglalását követően¹ egy empirikus kutatás során nyert adatok felhasználásával a külsőségekben megnyilvánuló és a belső, élmény-szintű vallásosságnak a tiltott szerek fogyasztására gyakorolt hatásának feltárására törekszik.

ELMÉLETI HÁTTÉR

Szerfogyasztást befolyásoló tényezők²

A szakirodalomban számos elemzés olvasható a drog- és alkoholfogyasztást befolyásoló tényezőkről. A kutatások többsége elsősorban a kortársak hatását emelik ki, rámutatva a mintakövető magatartás veszélyeire. (Akers et al. 1979; Flay et al. 1994; Giordano et al. 1986; Simons–Robertson 1989) Az adolescensek konformálódnak a referenciacsoport viselkedés- és értékstruktúrájához, ami az alkoholfogyasztást és a kábítószer-használatot illeti. A legerőteljesebb prediktornak az alkoholfogyasztó és/vagy kábítószer-használó barátok aránya tekinthető illetve a baráti kör fogyasztással kapcsolatos toleranciája. A fiatalok barátaik viselkedését egyrészt utánzandó mintának, másrészt követendő normának tekintik. Azon fiatalok, akiknek egyetlen barátjuk sem fogyaszt drogot, a legritkább esetben válnak maguk is drogelvezővé (Werner 1991).

A kutatások másik irányzata a család szerepének tanulmányozását tekinti tárgyának. A tradicionálistól eltérő családszerkezet illetve a szűkebb és a tágabb családban előforduló deviáns magatartásformák előfordulását deviancia-prediktornak tekintik egyes szerzők (Vega et al. 1993), mások viszont a családban uralkodó légkörnek tulajdonítanak döntő jelentőséget (Narusk 1991; Carvalho et al. 1995) a serdülők szenvedélyszer-fogyasztásának kialakulásában és fennmaradásában. Erdélyi középiskolások körében készült kutatás a kábítószeres kipróbálásának az átlagnál alacsonyabb esélyét mutatták a két édes szülővel együtt nevelkedő serdülők esetében; az újrastrukturált családokban nevelkedő serdülők viszont veszélyeztetettebbek a kábítószeres kipróbálása tekintetében (Kovács 2002).

- 1 Néhány, a vallásosság hatásával kapcsolatos elméleti utalást, a könnyebb áttekinthetőség kedvéért a kutatásnak az adott részterületre vonatkozó adatainak ismertetésénél helyeztünk el.
- 2 Jelen írás célja nem a kábítószer-fogyasztást befolyásoló tényezők részletes bemutatása, ezért terjedelmi okok miatt csupán a fontosabb, a kortárs csoport és a család hatását említjük.

Vallás, vallásosság és kábítószer-fogyasztás³

A vallás, a vallásosság szociológiai vizsgálata a magyar szakirodalomban önálló területként is jelen van (Tomka 1996a; Tomka 1996b; Tomka 1999; Tomka 2001). Más változókkal való összefüggéseinek elemzésére is találunk példát: a vallásosság és a nemzeti identitás (Gereben, 2001), a vallásosság és a társadalmi státusz (Hegedűs 2001) és a vallás és az egészség kapcsolatának vizsgálata (Pikó 1999) egyaránt előfordul a magyar szakirodalomban.

A vallásosság, mint lehetséges védő faktor a kábítószer-fogyasztás területén nem kapott azonban súlyának megfelelő figyelmet a nemzetközi szakirodalomban sem. A vallási közösségek a fiatalok számára – a család és a kortársak mellett – viselkedésüket, magatartásmintáikat befolyásoló fontos referencia csoportként funkcionálhatnak. Feltételezzük, hogy a vallásos tevékenységekben való részvétel, a vallásos közösségekhez tartozás és a vallásosság csökkenti a serdülők szenvedélyszer-fogyasztásának valószínűségét.

A vallásnak kétségtelen szerepe van az etnikai identitás megőrzésében, így feltételezhető, hogy a kisebbségi fiatalok és a többségi fiatalok valláshoz való kapcsolatának különböző hatása van a deviáns viselkedésmódok alakulására. A vallási közösségekben olyan interperszonális hálózatokat létezését feltételezzük, melyek – a szociális tanulás elmélet téziseinek megfelelően – a fiatalokat a kábítószer-fogyasztással szembeni negatív attitűd irányába befolyásolják; illetve – ezt kiegészítve – a kisközösségek a bennük részt vevő, aktív szerepet vállaló fiatalok viselkedésmintáit kontrolláló csoportokként működhetnek.

A vallás, a vallásosság hatásának tanulmányozása a jelentőségénél kisebb figyelmet kapott az emberi viselkedést tanulmányozó empirikus kutatásokban, annak ellenére, hogy a szociológia két „alapító atyja” Durkheim és Weber is nagy figyelmet szentelt ennek e kérdéskörnek (Durkheim 1925; Durkheim 1967; Weber 1982).

Kétféle vallásosságot különböztet meg Allport (1967): az egyik a belső vallásosság (intrinsic religiosity), amely belső motivációkon, őszinteségen alapul, és a vallásos hit szerint való életvezetést jelenti, függetlenül ezek következményeitől. A másik a külső vallásosság (extrinsic religiosity), amely külsőleg motivált és a társadalmi státusz, a biztonság és a szociabilitás megszerzésének eszköze.⁴

Hasonló elkülönítést, de a fentiekől eltérő megnevezéssel más szerzőknél is találkozzunk: a privát vallásosságnak (private religiosity) az egyén olyan vallásos tevékenységeit tekintik, amelyek nem mások előtt zajlanak, a vallásos ideálokhoz való egyéni kötődést jelzi ez a megnevezés. A közösségi vallásosságon (public religiosity) a templomba járást, illetve más közösségi rituális tevékenységekben való részvételt értik. A vallásosság eme két formája nem szükségképpen jár együtt (Litchfield et al. 1997).

A deviancia-kutatás területén vallásossággal kapcsolatosan készült felmérések nem vezettek egyértelműen bizonyított eredményekhez. A bűnözés kapcsolatát vizsgálva a

3 Ebben az alfejezetben a vallásosság és drogfogyasztás kapcsolatrendszerét mutatjuk röviden be; a vallásosság egyes dimenzióit feltáró kérdések elméleti megalapozását az adott itemek ismertetésénél közöljük.

4 Az írás egészében az allporti definíciót alkalmazzuk akkor, amikor külső (külsőségekben megnyilvánuló) vagy belső vallásosságról beszélünk. Utóbbi kategóriába tartozónak tekintettük az egyén spirituális élményeinek mértékét mérő INSPIRIT-skála által feltárt vallásosságot.

vallásossággal Hirschi és Stark (1969) arra a következtetésre jutott, hogy a serdülők vallásossága nem befolyásolja szignifikánsan bűnözővé válásukat. Számos más tanulmány azonban negatív kapcsolatot talált a vallásosság és különböző deviáns magatartásmódok előfordulása tekintetében (Free 1994; Kendler et al. 1997), olyan eredmények is napvilágot láttak, hogy a szociális kontroll elmélet különböző indikátorainak – szocializáció, csonka család, a családi és iskolai kötődés – kontrollálása esetén a vallásosság hatása a deviáns viselkedésmódok kialakulására nem szignifikáns (Cochran et al. 1994).

A kutatások egy része arra a kérdésre is választ keresett, hogy a vallásosságnak hatása van-e minden deviáns magatartásforma előfordulására illetve, hogy e hatás különböző deviáns viselkedésmódok esetén, különböző szenvedélyszerek fogyasztása esetén hasonló-e. A kutatók egy része azt találta, hogy a vallásosság hatása különböző és a serdülők körében előforduló devianciák típusától függő; csak más szocio-demográfiai mutatókkal kombinálva mutatható ki a vallásosság szignifikáns hatása minden viselkedésmód esetén (Cochran et al. 1994). A szociális kontroll elmélet által megalapozott kutatások nem találtak szignifikáns összefüggést a vallásosság és különböző bűncselekmények elkövetése között; gyenge összefüggést találtak a tiltott szerek fogyasztása tekintetében viszont szignifikáns eltérések voltak az alkohol fogyasztása és a dohányzás esetében (Elifson et al. 1983). Intravénás droghasználók körében készült vizsgálat megállapításai szerint a HIV-fertőzés kockázatát hordozó magatartásformák (például közös tű- és óvszerhasználat) előfordulása azok körében volt magasabb, akik önmagukat erősen vallásosnak minősítették (Hasnain et al. 2005). Fiatal felnőttek serdülőkori szerhasználatát tanulmányozva a kibocsátó család vallásosságának felekezet-specifikus hatását mutatták ki: a vallásosság és a templomba járás a mormonoknál védő tényező, a katolikus és protestáns szülők gyermekeinél viszont ilyen hatás nem mutatható ki (Merill et al. 2005).

Magyarországi felnőtt populáción végzett vizsgálat megállapításai szerint a vallásgyakorlás jobb testi és lelki egészséggel jár együtt, a vallás szubjektív fontossága szignifikánsan alacsonyabb dohányzással kevesebb alkoholfogyasztással jár együtt; a drogfogyasztás és a vallásosság között azonban a szerzők nem találtak szignifikáns kapcsolatot⁵ (Kopp et al. 2004).

A vallásszociológiai kutatások a vallásosság és a nem kapcsolatrendszerét is vizsgálták, eredményei szerint a nők vallásosabbak a férfiaknál. Feltételezhető tehát, hogy a nők életében nagyobb szerepet tölt be a vallásosság, így felvetődik a kérdés, hogy a tiltott szer-fogyasztás esetén van-e szerepe a nemnek a vallásosság hatásának alakulásában. A vallásosság és nem kapcsolatrendszerének hatása a serdülők körében előforduló devianciák esetén nem egyértelmű, a témában végzett kutatások eredményei egymástól eltérőek (Forthun et al. 1999; Miller–Hoffmann 1995).

Levonható tehát az az általános jellegű következtetés, hogy a vallásosság hatása azon viselkedésmódok esetén mutatható ki egyértelműen, amelyeknél az egyház tiltása nagyon gyenge, ha egyáltalán van ilyen tiltás. A legális szerek, az alkohol és a dohányzás esetében kimutatták, hogy a vallásosságnak megelőző szerepe van e szerek esetében, a tiltott szereknél azonban az összefüggés – az eddigi kutatások eredményei alapján – nem egyértelmű.

5 Az alacsony drogfogyasztás és a vallásosság közötti összefüggést annak a ténynek a következményének tekintik, hogy a fiatal nők vallásosabbak, mint a férfiak, és a drogfogyasztás körükben lényegesen alacsonyabb.

A KUTATÁS LEÍRÁSA

A kutatás⁶ az alkoholfogyasztási és dohányzási szokások mellett a legális és a tiltott drogok kipróbálásának feltárását is céljának tekintette. Az adatfelvétel önkitöltős kérdőívek alkalmazásával, a kolozsvári román, magyar és német tanítási nyelvű középiskolákba járó X. osztályos tanulókat érintette. A mintaválasztás során egylépcsős csoportos mintavételi eljárást alkalmaztunk; mintavételi egységnek az osztályt tekintettük. Rétegeképző változóként az osztály típusát⁷ (profilját) használtuk. Az osztályok profilja szerinti eloszlás alapján rétegeztük az alapsokaságot, majd a profil szerint rendezett osztályokból véletlenszerű mintát vettünk. A tanítási nyelv szerinti rétegzés lehetőségét – a magyar és német osztályok alacsony száma miatt – elvetettük. A mintába összesen 52 osztály került, ebből 17 elméleti 7 művészeti, pedagógiai, egyházi, sport, 13 osztályban technológiai képzés folyt, 15 pedig a szakmunkásképző osztályok közül került ki. Az anonim kérdőívet⁸ összesen 1049 diák töltötte ki. A kérdőívek közül kettő nem került feldolgozásra, mivel csak az első néhány kérdésre válaszolt a megkérdezett, tehát érdemi információt ezekből nem nyerhettünk volna.

Az önkitöltős kérdőíveket – a kutatás módszertani és lebonyolítási technikái ismeretére kiképzett – kérdezőbiztosok alkalmazták a kötelező tanórák keretében. A mintában szereplő iskolák igazgatóit személyesen keresték fel és tájékoztatták a kutatás céljáról és lebonyolítási módjáról. A kérdőív kitöltése önkéntes volt, az erre vonatkozó tájékoztatást a diákok minden esetben megkapták; a kérdezés alkalmával a kijelölt tanórán jelen lévő diákok közül mindegyik vállalta a közreműködést.

Az alkalmazott kérdőív – a szocio-demográfiai ismérveket valamint a vallásosság különböző dimenzióit⁹ és az érzelmi-szociális biztonságot feltárni hivatott kérdéseken kívül – a dohányzás, alkoholfogyasztás és kábítószer-használat mérésére vonatkozóan az Amerikai Egyesült Államokban kidolgozott és 1975 óta évente a középiskolások szorofogyasztási szokásait felmérő kutatás során használt standard kérdéseket tartalmazta¹⁰.

A kérdőív az adatok megbízhatóságának és érvényességének tesztelésére alkalmas számos lehetőséget tartalmazott¹¹. Úgy az inkonzisztencia ráta, mint a vizsgált érvényességi mutatók alapján a felvétel adatai az európai adatok átlagos érvényességi szintjét eléri vagy meghaladják, a bemutatásra kerülő eredmények validitása és reliabilitása tehát biztosított. Az erre vonatkozó számítások ismertetésére terjedelmi okok miatt nem vállalkozunk.

6 A felmérés a Gyermekek Ifjúsági és Sportminisztérium támogatásával a Budapesti Corvinus Egyetem keretei között zajlott.

7 A hivatalos statisztikák felosztását alkalmazva megkülönböztettünk elméleti, technológiai, szakmunkásképző, valamint egyházi, művészeti, sport osztályokat.

8 A kérdőív román és magyar nyelven került alkalmazásra. A román tannyelvű osztályokban tanuló magyar diákok – kérésükre – magyar nyelvű kérdőívet tölthettek ki.

9 A vallásosság különböző dimenzióinak mérésére szolgáló kérdések részletes ismertetése az adott kérdés eredményeinek prezentálásánál történik.

10 Az egyesült államokbeli felmérés módszertanát követve 1995 óta négyévente az európai országokban is hasonló felmérést végeznek a 16 éves középiskolások körében.

11 A dohányzás, alkoholfogyasztás, marihuána, ópiátok és inhalánsok használata esetén az élet-, éves- és haviprevalencia összehasonlításának lehetőségén túl a kérdőív két nyílt őszinteség-kérdést valamint egy nem létező drog (relewin) ismertségére, fogyasztására vonatkozó kérdést is tartalmazott.

Az 1047 feldolgozott kérdőívet kitöltő X. osztályba járó tanuló közül 6-an nem nyilatkoztak a nemüket illetően; az osztály-adatlapok segítségével azonban – mivel a kérdést meg nem válaszolók különböző osztályok diákjai voltak – sikerült a kérdésre nem válaszolók nemét kideríteni (a válaszolók szocio-demográfiai megoszlását az 1. táblázat tartalmazza). Összesen tehát 507 fiú és 540 lány válaszoló által kitöltött kérdőívet dolgoztunk fel. A fiúk aránya 48,4 százalék, a lányoké 51,6 százalék volt.

A nemzetiségre vonatkozó kérdésre 3-an nem válaszoltak. A feldolgozott kérdőíveket 808 román, 215 magyar, 6 német, 10 cigány és 5 egyéb nemzetiségű diák töltötte ki. A nemzetiség kérdésre válaszolók 77,4 százaléka románnak, 20,6 százaléka magyarnak 1 százaléka cigánynak, 0,6 százaléka németnek és 0,5 százaléka egyéb nemzetiségűnek vallotta magát.

A felekezeti hovatartozásra vonatkozó kérdésre 7 fő nem válaszolt. A válaszolók több mint kétharmada ortodoxnak vallotta magát, számuk 694 fő volt (66,7 százalék). Görög katolikus 46 fő (4,4 százalék), római katolikus 40 fő (3,8 százalék) volt. Református vallásúnak 154 válaszoló (14,8 százalék), unitáriusnak 19-en (1,8 százalék), evangélikusnak 7-en (0,7 százalék), valamely neo protestáns felekezethez tartozónak 37-en (3,6 százalék) vallották magukat. Az egyéb válaszalternatívát 43 diák jelölte, vagyis a kérdésre válaszolók 4,1 százaléka a kérdőívben fel nem sorolt felekezethez tartozik.

1. táblázat A mintába került középiskolások megoszlása nemek, nemzetiségek és felekezetek szerint

	Abszolút szám	Százalékos megoszlás
Összesen	1.047	100
Nemek szerinti megoszlás		
Fiú	507	48,4
Lány	540	51,6
Nemzetiség szerinti megoszlása		
Román	808	77,1
Magyar	215	20,5
Német	6	0,6
Cigány	10	1
Egyéb	5	0,5
Nem válaszolt	3	0,3
Felekezet szerinti megoszlás		
Ortodox	694	66,3
Görög katolikus	46	4,4
Római katolikus	40	3,8
Református	154	14,7
Unitárius	19	1,8
Evangélikus	7	0,7
Neo protestáns	37	3,5
Egyéb	43	4,1
Nem válaszolt	7	0,7

KÁBÍTÓSZERFOGYASZTÁS

Epidemiológiai adatok¹²

A legerterjedtebb tiltott szer¹³ a kolozsvári középiskolások körében a marihuána volt, több mint 10 százaléka a megkérdezetteknek legalább egyszer kipróbálta életében a marihuána hatásait. Közel kétszeres a kipróbáló fiúk aránya a lányokhoz képest. A legális szereket (az orvosi előírás nélküli altatót illetve nyugtatót) az összes válaszoló kevesebb, mint 10 százaléka próbálta ki, az alkohol és a gyógyszer együttes fogyasztásának a hatásait az összes válaszoló 15 százaléka tapasztalta meg legalább egyszer a kérdéses időpontjáig. Szintén viszonylag magas volt egy másik szerkombináció, az alkohol és marihuána kipróbálásának prevalenciája. A 3 százalékot meghaladó kipróbálási arányt regisztráltunk az ópiátok esetében és hasonló arányban szerepelt az inhalánsok¹⁴ használata is. Viszonylag magas népszerűségnek örvend a diszko-drogoknak is nevezett ecstazy, az összes válaszoló több mint 4 százaléka megtapasztalta a hatásait. Anabolikus szteroidokat is közel 4 százaléknyan fogyasztottak és az összes többi, a kérdőívben felsorolt tiltott szert a válaszolók több mint 1 százaléka a kérdéses időpontjáig legalább egyszer kipróbálta.

A legális és tiltott szerek¹⁵ fogyasztása szempontjából két csoportot különítettünk el. Az egyikbe azok a diákok kerültek, akik valamilyen legális vagy tiltott szert egyszer vagy többször életükben kipróbáltak, a másikba azok, akik e szerek egyikének hatásait sem tapasztalták meg a kérdéses időpontjáig. A legális szerek közé az orvosi előírás nélküli altató vagy nyugtató fogyasztását illetve az alkohol és valamilyen gyógyszer kombinációjának a használatát valamint a szipuzást soroltuk. A tiltott szerek között a marihuána, LSD, amfetaminok, crack, kokain, heroin, ecstazy, fecskendővel bevitt drogok, anabolikus szteroidok és más doppingszerek, valamint az alkohol és marihuána vagy hasis együttes fogyasztása is szerepelt.

Az 1047 főt számláló mintában összesen 310 diák volt, aki valamilyen tiltott vagy legális szert életében legalább egyszer kipróbált (*1. ábra*). Szignifikáns különbség a két nem fogyasztása között nincs, bár a fiúk között magasabb a fogyasztók aránya, mint a lányoknál: az 507 fiú közül 154, azaz 30,4 százalékuk, és az 540 lány közül 156, azaz 28,9 százalékuk fogyasztott valamilyen tiltott vagy legális szert. A magyar nemzetiségű válaszolók között a fogyasztók aránya meghaladja a románok között megfigyelhető értéket, a különbségek azonban nem szignifikánsak. Az összes fogyasztó

12 A különböző kábítószeres kipróbálásának életprevalencia-értékeit tartalmazó táblázatokat az *1. Függelékben* helyeztük el. A két nem eltérő fogyasztási mintázata miatt a válaszolók összességét tartalmazó táblázat mellett a fiúk és a lányok szer-kipróbálási gyakoriságát tartalmazó táblázatokat is közöljük.

13 Néhány, gyakrabban használt drog esetében (marihuána, ópiátok, inhalánsok) a kérdőív a havi fogyasztási gyakoriságot is tudakolta, ebben az írásban azonban az összes szer esetében az életprevalencia értékekkel dolgozunk.

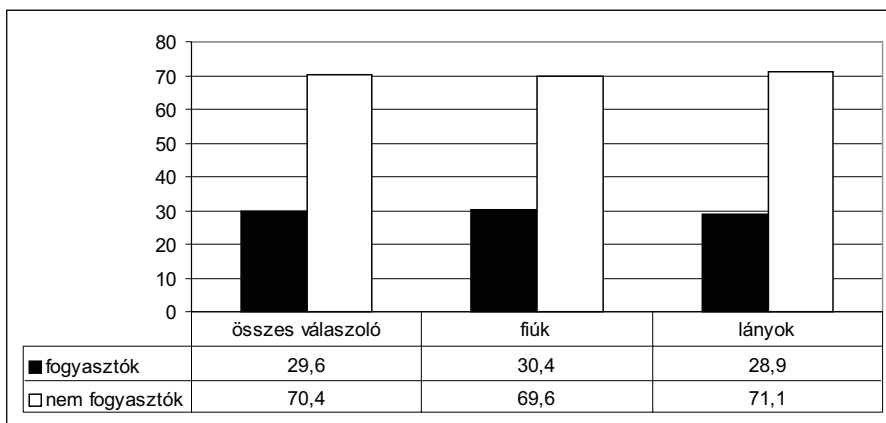
14 Az inhalánsok tekintetében nincs egységes álláspont a tiltott vagy legális szerek közé való sorolást illetően. A nemzetközi szakirodalomban mindkét besorolással találkozhatunk; a tiltott szerek közé – a beszerezhetőség, birtoklás és fogyasztás legalitásának prizmján keresztül nézve – meglátásom szerint nem tartozik.

15 Azokat a szereket tekintjük tiltott szernek, amelyeknek a beszerzését, birtoklását, fogyasztását a hatályos törvények büntetni rendelik.

közel háromnegyede román nemzetiségű, közel 23 százalékuk magyar. A 808 román válaszoló közül 228 (28,2 százalék), a 215 magyar közül 71 (33 százalék) és a 24 egyéb nemzetiségű közül 11 (45,8 százalék) fogyasztott valamilyen legális vagy tiltott szert.

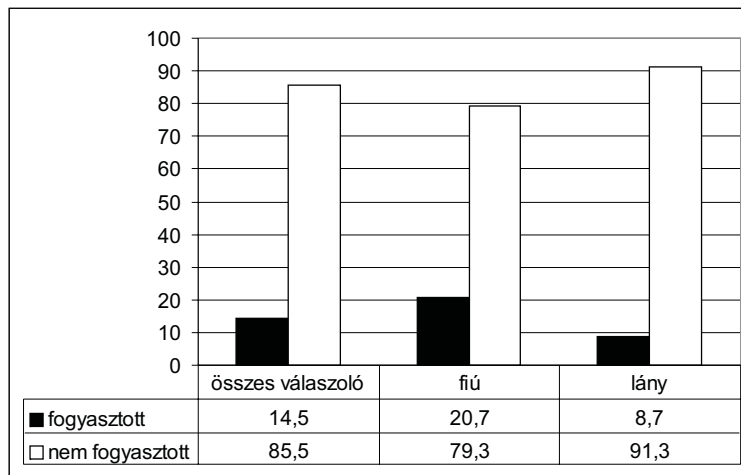
A vallás, a vallásosság hatásának vizsgálatát a tiltott szerek fogyasztása esetén látjuk célszerűnek, mivel a tiltott módon beszerezhető kábító hatású szerek fogyasztása a legkevésbé épült be a normának tekintett magatartásmódok közé. A drogok kipróbálása – mivel általános érvényű törvény megsértéséről van szó¹⁶ – jeleníti talán meg leginkább a társadalmilag elfogadott normáktól, írott szabályoktól való eltérést.¹⁷

Amennyiben a szerfogyasztókat tartalmazó csoportosításból kiszűrjük a legális szereket, az altatót, a nyugtatót valamint az inhalánsokat, és az alkoholt gyógyszerrel fogyasztókat, a tiltott szereket kipróbálók számát és arányát kapjuk¹⁸ (2. ábra).

1. ábra Tiltott vagy legális szert fogyasztók és nem fogyasztók százalékos aránya nemek szerint – $\chi^2 = 0,28$ nem szignifikáns

- 16 A kábítószer beszerzését, birtoklását, fogyasztását a felnőttekre is érvényes törvény tiltja; a 16 éves kérézetek azonban az alkoholtartalmú italokhoz és dohányáruhoz sem juthatnak legálisan.
- 17 A hatályos jogszabályok alapján a cigaretta, alkohol és kábítószer beszerzése egyaránt tiltott ezen korosztály számára, a szerző jelen írás keretei között a különböző szertípusok fogyasztóinak deviánsá minősítésre nem vállalkozik.
- 18 Ha egy diák több tiltott kábítószerfajta kipróbálását is jelezte, értelemszerűen csak egyszer szerepel a tiltottszert-fogyasztók között.

2. ábra Tiltott szert fogyasztók és nem fogyasztók százalékos aránya nemek szerint
 $\chi^2 = 30,37$ $p < 0,001$

Az 1047 diák közül 152-en (14,5 százalékuk) próbálták ki legalább egyszer valamilyen tiltott szert. A fiúk aránya a fogyasztók között szignifikánsan meghaladja a lányokét: az 507 megkérdezett fiú közül 105 (a fiú válaszolók 20,7 százalék), az 540 lány válaszoló közül pedig 47 (a lány válaszolók 8,7 százaléka) fogyasztott valamilyen tiltott szert illetve legális és tiltott szer kombinációját.

A magyar válaszolók közül arányait tekintve többen próbálták ki valamilyen tiltott szert, mint a román nemzetiségű válaszolók; a különbségek nem szignifikánsak. A 808 román válaszoló 13,7 százaléka (111 diák), a 215 magyar diák 15,3 százaléka (33 fő) próbálta ki a felsorolt tiltott szerek közül legalább egynek a hatását. A kisebbségi középiskolások szerfogyasztása – ahogy az előző kutatásaink esetében is (Kovács, 2001; Kovács, 2002) – meghaladja a többségi nemzethez tartozó kortársaik prevalencia-értékeit. Európai országokban végzett, a nemzetiségi státuszt is rögzítő drogepidemiológiai vizsgálat nem ismert, ezért arra vonatkozó általános érvényű következtetés levonására nem vállalkozhatunk, hogy a kisebbségi lét növeli-e a kábítószerek kipróbálásának esélyét.¹⁹

VALLÁSOSSÁG

A vizsgálat az epidemiológiai adatok feltárásán túlmenően arra a kérdésre kereste a választ, hogy *a vallási eseményeken való részvétel, a vallásos közösségekben való participáció befolyásolja-e a középiskolások tiltottszer-fogyasztását illetve vannak-e különbségek a magyar és a román fiatalok viselkedésmintái között*

19 Az Amerikai Egyesült Államokban végzett vizsgálatok ugyanakkor a kisebbségi, afro-amerikai fiatalok alacsonyabb arányú kábítószert-fogyasztásáról számolnak be a fehérek, illetve a spanyol ajkú népesség fogyasztásához viszonyítva (Johnston et al. 2000), ebből azonban az eltérő kulturális-viselkedésbeli sajátosságok miatt európai kontextusú következtetést nem vonhatunk le.

A vallásosság empirikus mérése

A vallásosságra vonatkozóan több – a külső és belső vallásosságot feltárni hivatott – kérdést tettünk fel. Ezen kérdések a vallási felekezethez tartozáson, a vallásos szertartásokon való részvételen, a vallásos nevelés önmegítélése és a vallásgyakorlás gyakoriságára vonatkozó kérdéseken kívül a vallásos élmények hatását vizsgáló INSPIRIT²⁰ tesztet is tartalmazta.

A kérdőívbe épített, a vallásosságra vonatkozó kérdések, két dimenzió mentén méri a vallásosságot. Az egyik az egyházi szertartásokon való részvételt illetve ennek gyakoriságát tárja fel, a másik a vallásosság élmény-dimenziójára centrál. Ez utóbbit az INSPIRIT (Index of Core Spiritual Experience) nevű skála felhasználásával mértük. A skálát a Harvard Medical School's Division of Behavioral Medicine munkatársai dolgozták ki. Az első alkalmazások azt mutatták, hogy az INSPIRIT skála által mért spiritualitást más, hasonló témakörben készült mérőeszközök által nem megragadható. A kutatás során az INSPIRIT skála által mért vallásosság hatását egészségmegőrző tényezőként identifikálták, illetve azoknál az interjúalanyoknál, akiknél magas INSPIRIT-értéket regisztráltak, kimutathatóan alacsonyabb volt különböző betegségek előfordulási gyakorisága. (Kass et al. 1991)

Vallásosság és tiltottszert-fogyasztás

A következőkben a vallásosság hatását vizsgáljuk a tiltottszert-fogyasztás előfordulására. A különböző szertípusok elkülönített vizsgálatát a tiltottszert-fogyasztással helyettesítettük, egyrészt, mivel több kábítószer esetében csupán néhány tizedszázaléknyi fogyasztást regisztráltunk, így az eredmények ebben az esetben statisztikailag irrelevánsak lettek volna; másrészt pedig figyelembe vettük előző kutatások eredményeit, melyek egyértelműen kimutatták, hogy a vallásosság hatása nem változik a különböző kábítószer-típusok esetében (Cochran 1992).

A vallásosság hatásának vizsgálatát a tiltott szereket fogyasztók esetén végezzük, egyrészt mivel a legális és a tiltott szerek fogyasztásának etiológiája különböző, s a két szertípus együttes tárgyalása az eredményeket torzította volna. A vallásosság valamint a tiltott és legális szerek külön tárgyalásától – akárcsak a kutatás által rögzített alkohol-fogyasztási és dohányzási szokások ismertetésétől – terjedelmi okok miatt eltekinttünk. Másrészt, a legális szerek fogyasztásának „hagyományai” vannak Erdélyben is, a tiltottszert-fogyasztás viszont a rendszerváltást követő időszakban jelent meg, így inkább egy viszonylag új (és büntetőjogi következményeket is potenciálisan involváló) jelenség vallásszociológiai vizsgálatára tettünk kísérletet.

20 A skála magyar nyelvű változatának elkészítésében Hegedűs Rita, a román változat kidolgozásában Gödri Irén közreműködésére számíthattam. A román nyelvű kérdőívek véglegesítése előtt román anyanyelvű kérdezőbiztosok véleményére is támaszkodhattam a vallásosságra vonatkozóan eredetileg magyarul megfogalmazott kérdések jelentésbeli azonosságának biztosítása céljából.

Felekezet és tiltószert-fogyasztás

A vallásosság hatását a serdülők alkoholfogyasztására különböző vallásfelekezetekhez való tartozás fényében is vizsgálták. Egy Angliában készült felmérés (Denscombe 1995) kimutatta a 15-16 éves megkérdezettek körében a vallásos meggyőződés hatását az alkohollal kapcsolatos attitűdöket illetően: a muszlimok a vallásuk alkoholfogyasztásra vonatkozó előírásait szigorúan megtartották, a hinduk és szikhiek esetében kevésbé találtak direkt összefüggést, a keresztyény felekezetekhez tartozókat vallásos meggyőződésük nem befolyásolta alkoholfogyasztási szokásaikat, attitűdjeiket.

Egy másik kutatás, mely az 1980-as évek közepén készült a különböző vallási felekezetekhez való tartozás szerint eltéréseket talált a megkérdezettek alkoholfogyasztási szokásait illetően: a legmagasabb alkoholfogyasztási arányt a katolikusok körében regisztrálták. Őket azok a protestáns válaszolók követték, akiknek vallása nem tiltja az alkohol tartalmú italok fogyasztását, majd a zsidók és végül azon protestáns vallási felekezetekhez tartozók következtek, akiknek vallásuk tiltja az alkoholfogyasztást, körükben is azonban több mint 60 százalékuk számolt be alkoholfogyasztásról. Ugyanez a kutatás több mint 20 százalékpontos különbséget regisztrált azok alkoholfogyasztását tekintve, akik a vallást fontosnak tartották, azokkal szemben, akiknek nem fontos a vallás. (Hanson–Engs 1987)

2. táblázat A tiltott szerfogyasztók és az absztinensek felekezeti megoszlása (a válaszolók oszlopszázaléka)

	Nem fogyasztott	Fogyasztott	N
Ortodox	67,4	62,8	694
Görög katolikus	3,6 ²¹	9,5	46
Római katolikus	3,3	7,4	40
Református	14,9	14,2	154
Unitárius	2	0,7 ²²	19
Evangélikus	0,3	2,7 ²³	7
Neo protestáns	4,1	0	37
Egyéb	4,4	2,7	43
n	892	148	1040

$$\chi^2 = 39,91 \quad p < 0,001$$

Az előbbieken leírtak alapján, a diákokat felosztottuk tiltószert-fogyasztókra, valamint egy olyan csoportra, akik egyetlen tiltott szert sem próbáltak ki a kérdéses időpontjáig. A két csoportba tartozó diákok felekezeti hovatartozását vizsgálva csupán néhány felekezet esetében figyelhetünk meg szignifikáns különbségeket: a görög kato-

21 Ebben és a további táblázatokban is vastaggal lettek szedve azon cellákban szereplő értékek, amelyek különbsége az Adjusted Residuals értéke alapján szignifikáns.

22 Kurzívval szedtük azokat a cella-értékeket, amelyek elemszáma 10 alatti.

23 Vastaggal és kurzívval azokat a cellaértékeket írtuk, amelyek eltérése az Adjusted Residuals alapján szignifikáns és elemszáma 10 alatti.

likusok, a római katolikusok valamint az evangélikus válaszadók a mintában szereplő részarányuknál magasabb arányban próbálták ki életükben valamilyen tiltott szert; a valamely neo-protestáns felekezetekhez tartozó összes válaszoló (37 diák) viszont a nem fogyasztók csoportjában szerepel.

A fenti megállapítások csupán jelzésértékűek azonban, mivel a mintába került diákok döntő többsége ortodox vallású, így az említett egyéb vallási közösségekhez tartozó fogyasztók csupán néhány tucatnyi diákot tesznek ki. Az ortodoxtól eltérő felekezethez összesen 346 diák tartozik, közülük 55-en, azaz közel 16 százalékuk fogyasztott legalább egyszer valamilyen tiltott szert. Az alacsony elemszámra jó példa, hogy összesen csupán 7 evangélikus diák került a mintába s közülük 4 – saját bevallása szerint – kipróbált legalább egy tiltott szert a kérdés időpontjáig; ebből azonban, az igen alacsony elemszám miatt, nem vonhatjuk le azt a következtetést, hogy a kolozsvári evangélikus diákok több mint fele tiltottszer-fogyasztó.

Vallásos nevelés és tiltottszer-fogyasztás

A kérdőív a vallásos nevelés önminősítésére vonatkozó kérdést²⁴ is tartalmazott. Az igen és a nem válasz mellett a nem tudom válaszalternatívát is felkínáltuk.

3. táblázat A „Vallásos nevelésben részesültél?” kérdésre adott válaszok megoszlása a tiltottszer-fogyasztás alapján elkülönített csoportok esetében (százalékos megoszlás)

	Igen	Nem	Nem tudom megítélni	N
Nem fogyasztott	66	8,9	25	883
Fogyasztott	47,3	29,3	23,3	150
Összes válaszoló	63,3	11,9	24,8	1033

$$\chi^2 = 51,98 \quad p < 0,001$$

A saját nevelésük vallásossága tekintetében bizonytalanok körében gyakorlatilag nincs különbség a tiltottszer-fogyasztás előfordulása tekintetében. A vallásos nevelésben részesült diákok a nem fogyasztók csoportjában szerepelnek a mintában lévő arányukat szignifikánsan meghaladó arányban. Azok a diákok, akik a saját vallásos nevelésük tekintetében „nem”-mel válaszoltak, a tiltottszer-fogyasztók körében vannak felülreprezentálva. A vallásos nevelés tehát védő faktor a tiltott szerek kipróbálása tekintetében; azonban a kérdésből nem derül ki, hogy a vallásos nevelés által közvetített értékrendszer védte meg a diákokat a szerfogyasztástól, avagy a nem vallásos nevelésben részesült diákok nagyobb „nyitottsága” vezetett ezen szerek valamelyikének kipróbálásához.

24 A kérdés nem tartalmazott eligazítást arra vonatkozólag, hogy a vallásos nevelést otthon szülőktől, nagyszülőktől, rokonoktól avagy intézményesített vallásoktatás formájában kapta-e a válaszoló; ezen közvetítési formák közül legalább egynek az előfordulását tekintettük vallásos nevelésnek.

Egyházi szertartáson való részvétel és tiltottszer-fogyasztás

A vallás hatásának tanulmányozásában egy másik megközelítésmód a vallási szertartásokon való részvételt illetve ezek gyakoriságát vizsgálja. A vallásosság kifejeződésének hatását vizsgálva több szerző is arra a következtetésre jutott, hogy a vallási szertartásokon való részvétel gyakoriságának növekedésével egyidejűleg csökken az alkohol-abúzus illetve a szerfogyasztás veszélye (Cochran et al. 1994; Singh–Mustapha 1994).

Középiskolás korosztályban végzett vizsgálatok azt mutatják, hogy azok a serdülők, akik vallásos szertartásokon való részvételt illetve az Istenbe vetett hitet jeleztek a kábítószerekkel szemben nagyobb valószínűséggel vannak elutasító attitűdjük, mint egyházi szertartásra nem járó kortársaiknak (Francis–Mullen 1993; Mullen–Francis 1995).

A vallásosság preventív hatásának kimutatása mellett a serdülők alkohollal és kábítószerekkel való problémáik kezelésében is fontos szerepet tölthetnek be az egyházi szervezetek (Pullen et al. 1999).

A vallásos rendezvényeken való részvétel hatásának vizsgálatát fontosnak tartottuk, mivel az egyházi szertartásokon való részvétel egyike lehet azon forrásoknak, ahonnan a serdülők a konvencionális viselkedésmódokat megtanulják

Formális keretek között zajló egyházi szertartáson soha nem vett részt a megkérdezett középiskolások 4,5 százaléka. Több mint egyharmaduk évente néhányszor, közel tíz százaléuk pedig az éves gyakoriságnál ritkábban vesz részt egyházi szertartáson. A hetente többször és a naponta részt vevők aránya együttesen sem éri el a tíz százalékot.

4. táblázat Az egyházi szertartáson való részvétel²⁵ gyakorisága és a tiltottszer-fogyasztás kapcsolata (százalékos megoszlás)

	Nem fogyasztott	Fogyasztott	Összes válaszoló
Soha	1,8	20,4	4,5
Ritkábban, mint évente	8,4	15,8	9,5
Évente néhányszor	33,5	34,2	33,6
Havonta egyszer	11,6	4,6	10,6
Havonta két-háromszor	16,4	10,5	15,5
Minden héten	18,3	9,2	17
Hetente többször	7	1,3	6,1
Naponta	3	3,9	3,2
N	890	152	1042

$$\chi^2 = 129,25 \quad p < 0,001$$

25 A kérdés az egyházi szertartásokon való passzív részvételre, azaz a templomba, imaházba, zsinagógába járásra vonatkozott; a kérdőív a szertartásokon való aktív részvételt (áldozás, úrvacsorázás) firtató kérdést nem tartalmazott.

A legszembevetőbb aránykülönbséget a tiltottszer-fogyasztók és a tiltottszer-fogyasztás szempontjából absztinensek között azoknál a középiskolásoknál figyelhetjük meg, akik egyházi szertartáson soha nem vesznek részt: a tiltott szereket elkerülők csupán 1,8 százaléka, azaz 16 középiskolás nem vesz soha részt egyházi szertartáson, a fogyasztók között ez az arány meghaladja a 20 százalékot. Minden ötödik középiskolás, aki valamilyen tiltott szert kipróbált soha életében nem vesz részt egyházi szertartáson. Kisebbség, de szignifikáns eltérés figyelhető meg az egyházi szertartáson éves gyakoriságnál ritkábban részt vevők esetében. A nem fogyasztók 8,4 százaléka, a tiltott szert fogyasztók 15,8 százaléka vesz részt ilyen ritkán egyházi szertartáson.

Azon középiskolások sorában, akik napi rendszerességgel járnak egyházi szertartásokra, nincs szignifikáns különbség a tiltottszer-fogyasztást illetően. A nem fogyasztók 3 százaléka, a fogyasztók kevéssel több, 3,9 százaléka nyilatkozott napi rendszerességgel történő egyházi szertartáson való részvételről. A hetente többször és a heti gyakorisággal egyházi szertartáson részt vevők előfordulási aránya szignifikánsan különbözik a fogyasztók és a nem fogyasztó középiskolások csoportjában. A nem fogyasztók felülreprezentáltak, a fogyasztók pedig mintabeli számarányuknál kevesebben képviseltetik magukat a heti vagy ennél gyakoribb egyházi szertartáson résztvevők között. A különbség azonban kevésbé markáns, mint az egyházi szertartáson soha részt nem vevők esetében volt.

A fogyasztó diákok több mint 70 százaléka a havi rendszerességnél ritkábban vagy soha nem vesz részt egyházi szertartáson, a nem fogyasztók több mint 56 százaléka viszont legalább havonta jár templomba.

Azok a középiskolások körében, akik soha nem járnak egyházi szertartásra, szignifikánsan magasabb a valószínűsége valamely tiltott szer kipróbálásának, mint az egyházi szertartásokat látogató kortársaik esetében.

A diákok közel ötöde nem kolozsvári állandó lakhellyel rendelkezik, ami a vallásos szertartásokon való részvétel gyakoriságát szintén befolyásolhatta, hiszen a család szokásai, kimondott vagy csak sugallt elvárásai ebben az életkorban még döntőek lehetnek. A kibocsátó család közvetlen vallásgyakorlására²⁶ illetve a vidéki megkérdezettek hazautazási gyakoriságára vonatkozóan nem rendelkezünk adatokkal, így ezen tényezők figyelembe vételére nincs lehetőségünk.

Vallásgyakorlás, lelki élet gyakorlása és tiltottszer-fogyasztás

Az előbbieken ismertetett kérdés az egyházi szertartáson való részvétel gyakoriságát tudakolta. Hasonló tárgyú, de tágabb értelmű kérdést is beépítettünk a kérdőívbe. E kérdés által a lelki életre fordított időt, a vallásgyakorlás gyakoriságát próbáltuk feltárni; nem csupán a formális keretek közötti vallásgyakorlásra gondolva. A vallásgyakorlásnak, a lelki életnek számtalan formája létezik, ezek felsorolására a kérdőívben kísérletet sem tettünk; a megkérdezettekre volt bízva, hogy mit tekint ilyen tevékenységnek.²⁷

26 A család vallásgyakorlására illetve a vallással kapcsolatos attitűdjeit azonban jól szemlélteti az, hogy vallásos nevelésben részesült-e a megkérdezett diák.

27 Lelki élet gyakorlásának tekinthették akár a nem vallásos jellegű meditációt is.

A kérdés 8 válaszalternatívát tartalmazott, a *napjában többször-től a ritkábban, mint évente egyszer-ig*. Az eredményeket az 5. táblázat tartalmazza.

5. táblázat A „Mégközelítőleg milyen gyakran fordítasz időt vallásgyakorlásra vagy lelki életre?” kérdésre adott válaszok megoszlása a nem fogyasztók, a fogyasztók és az összes válaszoló százalékában

	Nem fogyasztott	Fogyasztott	Összes válaszoló
Napjában többször	7,8	4	7,3
Hetente többször	19,1	12,6	18,1
Hetente egyszer	9,7	4,6	8,9
Havonta többször	9,4	8,6	9,3
Havonta egyszer	5,6	2,6	5,1
Évente többször	19,1	13,9	18,3
Évente egyszer	6,3	12,6	7,2
Ritkábban	23,1	41,1	25,7
N	880	151	1031

$$\chi^2 = 36,86 \text{ } p < 0,001$$

A nem fogyasztó és fogyasztó középiskolások között szignifikáns különbségeket figyelhetünk meg a lelki életre fordított idő, a vallásgyakorlás gyakoriságát illetően. A nem fogyasztók aránya számottevően meghaladja a fogyasztókét a napjában többször is vallásgyakorlást jelzők körében, az eltérés azonban nem szignifikáns. A nem fogyasztók és a fogyasztók csoportjában megfigyelt arányok (7,8 illetve 4 százalék) közötti különbség ugyanakkor lényegesen magasabb, mint amit az egyházi szertartáson naponta részt vevők esetében megfigyelhettünk (3 illetve 3,9 százalék).

A nem fogyasztó és fogyasztó középiskolások csoportja közötti szignifikáns különbséget az évente egyszer vagy ennél is ritkábban vallásgyakorlók között figyelhetjük meg: a nem fogyasztók csoportjába tartozók a mintában szereplő arányuknál alacsonyabb, a fogyasztók pedig magasabb arányban képviseltetik magukat.

A vallásgyakorlás mindkét megközelítése azt a következtetést sugallja, hogy a tiltott szerek kipróbálása, fogyasztása szempontjából veszélyeztetettebbek azok, akik soha vagy igen ritkán, az éves gyakoriságnál ritkábban vesznek részt egyházi szertartáson, illetve fordítanak időt vallásgyakorlásra vagy lelki életre.

A tiltott szereket kipróbáló középiskolások valamivel alacsonyabb arányban szerepelnek az egyházi szertartásokat gyakran látogatók között, és a vallásgyakorlásra gyakran időt szakítók között is alacsonyabb az arányuk a nem fogyasztókhoz viszonyítva. Az egyházhöz kötődő szertartásokon való gyakori részvétel, a gyakori vallásgyakorlás tekintetében megfigyelhető különbségek azonban a tiltottszert-fogyasztás szempontjából elkülönített csoportok esetében nem szignifikánsak.

A gyakori vallásgyakorlás – a kutatás adatai szerint – nem jelent védő faktort a tiltott szerek kipróbálása tekintetében, az igen ritka vallásgyakorlás vagy a teljes tartózkodás az egyházi szertartásokon való részvételtől viszont a tiltott szerek kipróbálásának esélyét növeli.

Vallásosság önmegítélése és tiltottszere-fogyasztás

A kutatások egy másik csoportjában a válaszolókat saját vallásosságuk értékelésére kérték. Azok a válaszolók, akik nagyon vallásosnak jellemezték magukat szignifikánsan kevesebb alkoholt fogyasztottak, mint azok a kortársaik, akik egyáltalán nem vallásosak (Khavari–Harmon 1982).

A vallásos szertartásokon való részvételt a vallásosság önmegítélésével történő kombinációjából létrehozott index alapján a kevésbé vallásosak nagyobb valószínűséggel voltak jelen az alkoholt fogyasztók között, mint az index alapján vallásos válaszolók (Oleckno–Blacconiere 1991).

A vallásosság önmegítélésére és a kábítószer-fogyasztás kapcsolatára vonatkozó kutatást a nemzetközi szakirodalomban nem találtunk.

A megkérdezett középiskolások vallásosságát, lelki irányultságát – saját besorolásuk alapján – valamint e kérdéskörnek a tiltott szerek kipróbálásával való kapcsolatát a következőkben ismertetjük. A vallásosság mértékére vonatkozó kérdéshez 4 válaszalternatívát kínáltunk: *erősen vallásosnak tartom magam; viszonylag erősen; nem nagyon erősen és egyáltalán nem*. A kérdésre adott válaszok megoszlása a 6. táblázat tartalmazza.

6. táblázat A „Mennyire vagy erősen vallásos illetve lelki irányultságú?” kérdésre adott válaszok megoszlása a nem fogyasztók, a fogyasztók és az összes válaszoló százalékában

	Erősen annak tartom magam	Viszonylag erősen	Nem nagyon erősen	Egyáltalán nem	N
Nem fogyasztott	6,1	42,6	47,4	3,9	882
Fogyasztott	5,3	23,8	47	23,8	151
Összes válaszoló	6	39,9	47,3	6,8	1033

$$\chi^2 = 87,56 \quad p < 0,001$$

A tiltott szert kipróbálók és a nem fogyasztók között gyakorlatilag nincs különbség a nem nagyon erősen vallásos irányultságúak esetében és elhanyagolható a különbség az erősen vallásos irányultságúaknál. A viszonylag erősen vallásos válaszolók nagyobb valószínűséggel találhatók a tiltott szerek fogyasztása szempontjából absztinensek között, mint a fogyasztók csoportjában; a különbség szignifikáns. Markáns különbségeket figyelhetünk meg a két fogyasztás szempontjából elkülönített csoport esetében az egyáltalán nem vallásos középiskolások között: a nem fogyasztók csoportjának csupán 3,9 százaléka egyáltalán nem vallásos irányultságú, a tiltott szereket fogyasztók csoportjában a megfelelő arányszám 23,8 százalék.

A tiltott szereket kipróbáló középiskolások nagyobb eséllyel utasítják teljes mértékben el a vallásosságot, mint a nem fogyasztók csoportjába tartozó kortársaik. A lány válaszolók esetében a különbségek markánsabbak, mint a fiúknál: nagyobb az esély egy lány válaszolónál, mint egy fiúnál, hogy ha tiltott szert fogyaszt, akkor elutasítsa teljes egészében a vallásosságot.

INSPIRIT-skála által mért vallásosság és tiltottszer-fogyasztás

Az INSPIRIT-skálát²⁸ a 2. Függelék tartalmazza. Az előbbi két alfejezetben ismertett kérdések már az INSPIRIT-skála részei, a tiltottszer-fogyasztással való összefüggésének külön vizsgálatát is fontosnak tartottuk. A vallásgyakorlás nem szervezett formáit is tudakoló kérdésre²⁹ adott válaszokat – az INSPIRIT-skála kompozit indexének kidolgozása céljából – összevontuk és átkódoltuk. *A napjában többször* és *a hetente többször* válaszalternatívát 4-re, *a hetente egyszer* és *havonta többször-t* 3-ra, *a havonta egyszer* és *évente többször* 2-re, *az évente egyszer* és *a ritkábban-t* pedig 1-re.

A skála következő kérdése valamilyen hatalommal bíró lelki erőhöz való közelség érzésének gyakoriságát firtatja. Egy másik kérdés az Istenhez való közelség fokát tudakolja; e kérdés esetében is a válaszalternatívákat átkódoltuk, fordított sorrendbe. *A háttartalanul közel* 4-es értéket kapott, *a valamennyire közel* 3-at, *a nem nagyon közel* 2-t, *a nem hiszek Istenben*, pedig 1-et.

Az Isten létezésére vonatkozó tapasztalatot tudakoló kérdés három válaszalternatívát kínált: *igen*, *nem*, *nem tudom*. A fenti kérdésre adott válaszok esetén az *igen-t* 4-re a *nem-et* pedig 1-re kódoltuk.

„Az Isten bennünk lakozik” állítás esetén négy válaszlehetőséget kínáltunk: *határozottan nem ért egyet; inkább arra hajlik, hogy ne értsen egyet; inkább arra hajlik, hogy egyet értsen; határozottan egyetért*.

A skála 7. kérdése olyan lelki élmények felsorolása, amelyeket egyes emberek átéltek. A felsorolt kijelentések mindegyikét a felkínált módon (*Soha nem volt ilyen élményem; Nem erősítette meg Istenbe vetett hitemet; Megerősítette Istenbe vetett hitemet; Meggyőzött Isten létezéséről*) 1-től 4-ig értékelhették a megkérdezettek.

A feldolgozás során az INSPIRIT-skála 7. kérdésre adott válasznak a felsorolt kijelentések értékének számtani középátlóját tekintettük. A fenti 7 kérdést, melyekre az 1-től 4-ig terjedő értékekkel ellátott válaszlehetőségeket jelölhették a középiskolások, szintén a kapott pontértékek számtani középátlójaként dolgoztuk fel; a feldolgozás során minden kérdés egyenlő súllyal szerepelt. Az INSPIRIT skála így kiszámolt legalacsonyabb elméleti értéke tehát 1, a legmagasabb pedig 4. A könnyebb feldolgozás érdekében 3 csoportot képeztünk, figyelembe véve más vizsgálatokban alkalmazott felosztást (Hodges et al. 2002). Az 1–1,99-ig terjedő értékkel rendelkező válaszolóokra az INSPIRIT-skála által mért vallásosság alacsony szintje jellemző, a 2–2,99-re közepes, a 3–4-re pedig a vallásosság magas szintje.

28 A skála magyar nyelvterületen e kutatást megelőzően nem került alkalmazásra, ezért tartjuk szükségesnek részletes ismertetését.

29 „Mégközelítőleg milyen gyakran fordítasz időt vallásgyakorlásra vagy lelki életre?”

7. táblázat Az INSPIRIT-csoportok nemek és nemzetiségek szerinti megoszlása, a válaszolók százalékában

	Az INSPIRIT által mért			N
	alacsony	közepes	magas	
	vallásosság jellemző			
Összes válaszoló	11,4	53,4	35,2	599
Fiú	15,8	58,3	25,9	278
Lány	7,5	49,2	43,3	321
Román	11,1	56	32,9	452
Magyar	11,2	45,5	43,3	134
Egyéb	23,1	46,2	30,8	13

Nem $\chi^2 = 24,24$ $p < 0,001$
 Nemzetiség $\chi^2 = 8,32$ $p < 0,1$

Az INSPIRIT-csoportok tekintetében a nemek között szignifikáns eltéréseket figyelhetünk meg: a lányok a magas vallásossággal jellemzett csoportban felülreprezentáltak, a fiúk magasabb arányban szerepelnek az alacsony és a közepes vallásossággal jellemzett csoportban. Nemzetiségek szerinti megoszlás tekintetében is vannak eltérések, a különbségek azonban nem szignifikánsak (7. táblázat).

A tiltószert-fogyasztás szempontjából érintett csoport és az absztinensek csoportjának vallásosságát a fent körülhatárolt INSPIRIT-értékek alapján vizsgáljuk.

8. táblázat A tiltószert-fogyasztók és az absztinensek százalékos megoszlása az INSPIRIT csoportokban

	Az INSPIRIT által mért			N
	alacsony	közepes	magas	
	vallásosság jellemző			
Nem fogyasztott	7,3	54,6	38,1	520
Fogyasztott	38	45,6	16,5	79

$\chi^2 = 66,97$ $p < 0,001$

Az INSPIRIT alapján közepesen vallásosnak nevezett csoportban a nem fogyasztók aránya meghaladja a fogyasztókét, a különbségek azonban nem szignifikánsak. A tiltószert-fogyasztás szempontjából absztinensek szignifikánsan magasabb arányban képviseltetik magukat a magas vallásossággal jellemzett csoportban. A legmarkánsabb különbségeket az alacsony vallásosság esetében figyelhetjük meg: a tiltószert-fogyasztók több mint ötször akkora arányban szerepelnek ebben a csoportban, mint a nem fogyasztók (8. táblázat).

9. táblázat A tiltottszert-fogyasztók és az absztinensek százalékos megoszlása nemek szerint az INSPIRIT csoportokban

		Az INSPIRIT által mért			N
		alacsony	közepes	magas	
		vallásosság jellemző			
Fiú	Nem fogyasztott	10,9	59,8	29,3	229
	Fogyasztott	38,8	51	10,2	49
Lány	Nem fogyasztott	4,5	50,5	45	291
	Fogyasztott	36,7	36,7	26,7	30

Fiú $\chi^2 = 25,99$ $p < 0,001$

Lány $\chi^2 = 40,89$ $p < 0,001$

A tiltottszert-fogyasztás tekintetében az INSPIRIT-skála által mért vallásosság alacsony értéke a lányoknál szorosabb összefüggést eredményezett, mint a fiúknál: az alacsony belső vallásossággal jellemezhető lányok között a szerfogyasztást bevallók aránya több mint nyolcszorosa az absztinensekének, az alacsony vallásosságú fiúk három és félszer olyan gyakran szerepelnek a fogyasztók között. A közepes vallásosságú csoportban a lányok fogyasztási gyakorisága elmarad a fiúkétól. A szerfogyasztás tekintetében a magas vallásosság – bár a lány fogyasztók aránya lényegesen elmarad a nem fogyasztókéitól – csupán a fiúknál eredményezett szignifikáns különbségeket (9. táblázat).

10. táblázat A tiltottszert-fogyasztók és az absztinensek százalékos megoszlása nemzetiségek szerint az INSPIRIT csoportokban

		Az INSPIRIT által mért			N
		alacsony	közepes	magas	
		vallásosság jellemző			
Román	Nem fogyasztott	7,3	56,7	36	397
	Fogyasztott	38,2	50,9	10,9	55
Magyar	Nem fogyasztott	7,1	46,9	46	113
	Fogyasztott	33,3	38,1	28,6	21
Egyéb	Nem fogyasztott	10	60	30	10
	Fogyasztott	66,7	0	33,3	3

Román $\chi^2 = 51,16$ $p < 0,001$

Magyar $\chi^2 = 12,45$ $p < 0,01$

Egyéb $\chi^2 = 3,58$ nem szignifikáns

A tiltott szert soha nem fogyasztó középiskolások az összes válaszoló tekintetében szignifikánsan nagyobb arányban szerepelnek a magas vallásossággal jellemzett csoportban. Amennyiben nemzetiségek szerinti bontásban vizsgáljuk a kérdést, árnyaltabb képet kapunk: noha a magyar nemzetiségű válaszolók is nagyobb arányban szerepelnek a magasán vallásos absztinens csoportban, a különbség csupán a román válaszolók köré-

ben szignifikáns. Az egyéb nemzetiségű csoportba tartozók igen alacsony száma miatt rájuk vonatkozó releváns megállapításokat nem fogalmazhatunk meg. Úgy a román, mint a magyar nemzetiségű válaszolók körében a vallásosság alacsony szintje a tiltó-szer-fogyasztók magasabb előfordulási arányával jár együtt. A különbségek a román válaszolók körében markánsabbak, mint a magyaroknál (10. táblázat).

Külső, belső vallásosság és tiltó-szer-fogyasztás

A vallásosság különböző formáinak a tiltó-szer-fogyasztásra gyakorolt hatásait vizsgálva, felmerül a kérdés, hogy a külsőségeken megnyilvánuló vallásosság megléte illetve hiánya és a különböző szintű belső vallásosság milyen hatással van a kábító-szer-fogyasztásra. A külső vallásosság mérésére a már ismertetett vallási szertartáson való részvétel gyakoriságát alkalmazzuk, ezúttal azonban – a jobb áttekinthetőség miatt – két csoportot különítünk el: az egyikbe azok tartoznak, akik havonta vagy gyakrabban járnak templomba, a másikba pedig azok, akik a havi rendszerességnél ritkábban vesznek részt egyházi szertartáson. A belső vallásosság mérésére az INSPIRIT-skála alapján elkülönített csoportokat használjuk.

11. táblázat Külső, belső vallásosság és a tiltó-szer-fogyasztás kapcsolata (a nem fogyasztók és fogyasztók százalékában)

	Havonta vagy gyakrabban vesz részt egyházi szertartáson				Havi gyakoriságnál ritkábban vesz részt egyházi szertartáson			
	alacsony	közepes	magas	N	alacsony	közepes	magas	N
	INSPIRIT-érték				INSPIRIT-érték			
Nem fogyasztott	4,9	46	49,1	328	11,5	69,3	19,3	192
Fogyasztott	7,7	50	42,3	26	52,8	43,4	3,8	53

$\chi^2 = 0,68$ nem szignifikáns

$\chi^2 = 46,47$ $p < 0,001$

A havonta vagy ennél gyakrabban egyházi szertartáson résztvevők esetében a belső vallásosság alacsony, közepes vagy magas szintje a fogyasztók és az absztinensek között nem eredményez szignifikáns eltéréseket. Azon válaszolóinknál, akik havi rendszerességnél ritkábban vettek részt egyházi szertartáson az INSPIRIT-skála kategóriái szerint szignifikáns különbségeket találtunk a tiltó-szer-fogyasztás tekintetében: az alacsony belső vallásossággal jellemezhető csoportba tartozók közel ötszörös eséllyel szerepeltek a fogyasztók között, a magas belső vallásosságúak viszont több mint ötször olyan gyakran szerepelnek az absztinensek között, mint a fogyasztók között. Az absztinensek közel 70 százaléka a közepes belső vallásosságú kategóriában szerepel, a fogyasztóknál ez az arány nem éri el a 44 százalékot.

A belső vallásosság tiltó-szer-fogyasztásra gyakorolt hatása csupán a közösségi vallásosságot ritkán, vagy egyáltalán nem gyakorlók körében volt egyértelműen kimutatható. A viszonylag gyakori vallásgyakorlók esetében a belső vallásosság megoszlásának mintázata hasonló, az eltérések azonban nem szignifikánsak.

ÖSSZEGZÉS

A vallásosság hatását azon középiskolások körében vizsgáltuk, akik a kérdőívben felsorolt tiltott szerek valamelyikét legalább egyszer életükben kipróbálták. Kontroll-csoportként a tiltott szerek fogyasztása szempontjából absztinenseket tekintettük.

A kapott eredményekből nem lehet általános érvényű következtetéseket levonni a vallásosság hatására vonatkozóan. A felvétel egy sajátos, több etnikumú, több felekezethez tartozó nagyvárosi diákok vizsgálatát tekintette tárgyául, amelyek nem föltétlenül univerzális érvényűek; a kapott eredményekben szerepet játszhatnak a különböző vallási felekezetekben az egymástól eltérő szokásjog, az átadott értékek és a megfogalmazott tiltások különbözősége is.

A kábítószeres kipróbálási aránya a kisebbségi középiskolások körében magasabb volt a román válaszolók körében tapasztaltnál, a vallásosság hatásának kisebbség-specifikus szerepét azonban adataink nem támasztják alá.

A vallásosan nevelt válaszolók magasabb arányban vannak a tiltott szerek fogyasztása szempontjából absztinensek csoportjában, és azok, akiket nem részesültek vallásos nevelésben szignifikánsan magasabb arányban szerepelnek a tiltott szereket kipróbálók között. A vallásosság önmegítélésére vonatkozó kérdés is szignifikáns különbségeket eredményezett: a magukat egyáltalán nem vallásosnak minősítő középiskolások felülreprezentáltak a tiltott szereket kipróbálók között. Az egyházi szertartásokon soha részt nem vevők körében a tiltott szereket kipróbáló válaszolók aránya többszöröse az absztinensekének. A skála másik végén azonban, a naponta egyházi szertartáson részt vevők körében a tiltott szereket fogyasztók és a nem fogyasztók között nem találtunk értékelhető különbséget. Az INSPIRIT skála által mért belső, élményszintű, magas vallásossággal jellemzett csoportban szignifikánsan alacsonyabb a tiltottszer-fogyasztók aránya. Az alacsony vallásossággal jellemzett csoportban a tiltottszer-fogyasztók felülreprezentáltak.

A külsőségekben megnyilvánuló vallásosság alacsony szintje, az egyházi szertartásokon való részvétel teljes hiánya – a kapott eredmények szerint – a tiltott szer(ek) kipróbálásának esélyét növeli. A gyakori részvétel az egyházi szertartásokon csökkenti a tiltott szerek kipróbálásának valószínűségét, és a belső vallásosság mérésére alkalmazott skála esetében is arra utaló adatokat találtunk, hogy a vallásosság magas szintjének a tiltott szerek kipróbálását, fogyasztását tekintve védő szerepe van. E tényből azonban nem vonhatjuk le azt a következtetést, hogy a vallásosság hiánya a tiltott szerek kipróbálásához vezet, csupán azt, hogy nagyobb a veszélye – talán elsősorban a kalandkeresés, az új kipróbálásának élménye miatt – a tiltott szerek kipróbálásának azok között a középiskolások között, akik nem részesültek vallásos nevelésben, nem tartják magukat vallásosnak illetve nem vesznek soha részt vallási szertartásokon. Az INSPIRIT-skála által mért magas belső vallásosság a kábítószer-fogyasztás szempontjából absztinensekre volt jellemző, míg a belső vallásosság alacsony szintje a tiltott szerek kipróbálási hajlandóságát növelte.

IRODALOM

- Akers, R.L.–Krohn, M.D.–Lanza–Kaduce, L.–Radosewich, M. (1979): Social Learning and Deviant Behavior: A Specific Test of a General Theory. *American Sociological Review*, 44: 636 – 655.
- Allport, G.W. (1967): Behavioral Science, Religion, and Mental Health. In Belgium, D ed.: *Religion and Medicine: Essays on Meaning, Values and Health*. Ames: Iowa State University Press: 83–95.
- Carvalho, V.-Pinsky, I.-Silva, R.S.-Carlini-Cotrim, B. (1995): Drug and Alcohol Use and Family Characteristics: A Study among Brazilian High-School Students. *Addiction*, 90: 64-73.
- Cochran, J.K. (1992): The Effects of Religiosity on Adolescent Self-reported Frequency of Drug and Alcohol Use. *Journal of Drug Issues*, 12(1): 91–105.
- Cochran, J.K.–Wood, P.K.–Arneklev, B.J. (1994): Is the Religiosity-Delinquency Relationship Spurious? A Test of Arousal and Social Control Theories. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 31: 92–123.
- Denscombe, M. (1995): Ethnic Group and Alcohol Consumption: the Case of 15-16 Year-Olds in Leicestershire. *Public Health*, 109: 133–142.
- Durkheim, E. (1925): *Les formes élémentaires de la vie religieuse*. Paris: Alcan.
- Durkheim, E. (1967): *Az öngyilkosság*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó.
- Elekes Zs–Kovács L. (2002): Old and New Drug Consumption Habits in Hungary, Romania and Moldova. *European Addiction Research*, 8: 166–169.
- Elifson, K.W.–Peterson, D.M.–Hadaway, C.K. (1983): Religiosity and Delinquency. A Contextual Analysis. *Criminology*, 21: 33–55.
- Flay, B.R.–Hu, F.B.–Siddiqui, O.–Day, L.E.–Hedeker, D.–Petraitis, J.–Richardson, J.– Sussman, S. (1994): Differential Influence of Parental Smoking and Friends Smoking on Adolescent Initiation and Escalation of Smoking. *Journal of Health and Social Behavior*, 35: 248–265.
- Forthun, L.F.–Bell, N.J.–Peek, C.W.–Sun, S-W. (1999): Religiosity, Sensation Seeking, and Alcohol/Drug Use in Denominational and Gender Contexts. *Journal of Drug Issues*, 29(1): 75–90.
- Francis, L.J.–Mullen, K. (1993): Religiosity and Attitudes towards Drug Use Among 13–15 Year-Olds in England. *Addiction*, 88: 665–672.
- Free, M.D. (1994): Religiosity, Religious Conservatism, Bonds to School, and Juvenile Delinquency among Three Categories of Drug Users. *Deviant Behavior*, 15: 151–170.
- Gereben F. (2001): Az identitástudat és a vallásosság kapcsolata. In Gereben F.–Tomka M.: *Vallásosság és nemzettudat*. Kerkai Jenő Egyházsociológiai Intézet, 53–106.
- Giordano, P.C.–Cerukovich, S.A.–Pugh, M.D. (1986): Friendship and Delinquency. *American Journal of Sociology*, 91: 1170–1201.
- Hanson, D.J.–Engs, R.C. (1987): Religion and Collegiate Drinking Problems over Time. *Psychology*, 24: 10–12.
- Hasnain, M.–Sinacore, J.M.–Mensah, E.K.–Levy, J.A. (2005): Influence of Religiosity on HIV Risk Behaviors in Active Injection Drug Users. *AIDS Care*, 17(7): 892–901.
- Hegedűs R. (2001): A vallásosság a társadalomban. *Századvég*, 21: 51–68.
- Hirschi, T.–Stark, R. (1969): Hellfire and Delinquency. *Social Problems*, 17: 202–213.
- Hodges, S. et al. (2002): Effect of Spirituality on Successful Recovery From Spinal Surgery. *Southern Medical Journal*, 95(12): 1381–1384.
- Johnston, L.D.–O’Malley, P.M.–Bachman, J.G (2000): *Monitoring the Future. National Survey Results on Drug Use, 1975–1999*. National Institute on Drug Abuse: NIH Publication No. 00-4802.

- Kass, J.D.–Friedman, R.–Leserman, J.–Zuttermeister, P.C.–Benson, H. (1991): Health Outcomes and a New Index of Spiritual Experience. *Journal of the Scientific Study of Religion*, 30(2): 203–211.
- Kendler, K.S.–Gardner, C.O.–Prescott, C.A. (1997): Religion, Psychopathology, and Substance Use and Abuse: A Multimeasure, Genetic-Epidemiologic Study. *The American Journal of Psychiatry*, 154: 322–329.
- Khavari, KA.–Harmon, T.M. (1982): The Relationship between the Degree of Professed Religious Belief and Use of Drugs. *The International Journal of the Addiction*, 17: 847–857.
- Kopp M.–Székely A.–Skrabski Á. (2004): Vallásosság és egészség az átalakuló társadalomban. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 5(2): 103–126.
- Kovács L. (2001): Kolozsvári fiatalok alkoholfogyasztása és droghasználati szokásai az 1999–2000-es tanévben. *Szenvedélybetegségek – Addictologia Hungarica*, IX (4): 250–272.
- Kovács L. (2002): Erdélyi középiskolások deviáns magatartásformáinak demográfiai áttekintése. A tiltószert-fogyasztás családszociológiai háttere. PhD értekezés. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem
- Litchfield, A.–Thomas, D.L.–Li, B.D. (1997): Dimensions of Religiosity as Mediators of the Relations between Parenting and Adolescent Deviant Behavior. *Journal of Adolescent Research*, 12: 199–226.
- Merill, R.M.–Folsom, J.A.–Christopherson, S.S. (2005): The Influence of Family Religiosity on Adolescent Substance Use According to Religious Preference. *Social Behaviour and Personality*, 33(8): 821–836.
- Miller, A.S.–Hoffmann, J. P. (1995): Risk and Religion: An Explanation of Gender Differences in Religiosity. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 35: 275–284.
- Moskalewicz, J. (2002): Drugs in Countries of Central and Eastern Europe. *European Addiction Research*, 8: 157–158.
- Mullen, K.–Francis, L.J. (1995): Religiosity and Attitudes towards Drug Use among Dutch School Children. *Journal of Alcohol and Drug Education*, 41: 16–25.
- Narusk, A. (1991): Transmission of Drinking Habits within the Family. *Contemporary Drug Problems*, 18: 645–671.
- Oleckno, W.A.–Blacconiere, M.J. (1991): Relationship of Religiosity to Wellness and Other Health-Related Behaviour and Outcomes. *Psychological Reports*, 68: 19–26.
- Pikó B. (1999): A vallás és egészség kapcsolatának szociológiai elemzése. *Szociológiai Szemle*, 3: 124–133.
- Pullen, L.–Modrcin-Talbott, M.A.–West, W.R.–Muenchen, R. (1999): Spiritual High vs High on Spirits: is Religiosity Related to Adolescent Alcohol and Drug Abuse? *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 6: 3–8.
- Simons, R.L.–Robertson, J.F. (1989): The Impact of Parenting Factors, Deviant Peers and Coping Style upon Adolescent Drug Use. *Family Relations*, 38: 273–281.
- Singh, H.–Mustapha, N. (1994): Some Factors Associated with Substance Abuse among Secondary School Students in Trinidad and Tobago. *Journal of Drug Education*, 24: 83–93.
- Tomka M. (1996a): A vallásszociológia új útjai. *Replika*, 21-22: 163–172.
- Tomka M. (1996b): Vallás és vallásosság. In Andorka, R.–Kolosi, T.–Vukovich, Gy. szerk.: *Társadalmi riport 1996*. Budapest: TÁRKI–Századvég, 592–616.
- Tomka M. (1999): A magyar vallási helyzet öt dimenziója. *Magyar Tudomány*, 5: 549–559.
- Tomka M. (2001): Jelentés a vallásosságról – Erdély, az Úr 2000. évében. In Gereben F.–Tomka M.(szerk.): *Vallásosság és nemzettudat*. Kerkai Jenő Egyházsociológiai Intézet, 9–52.
- Vega, W.A.–Zimmerman, R.S.–Warheit, G.J.–Apaspari, E.–Gil, A.G. (1993): Risk Factors for Early Adolescent Drug Use in Four Ethnic and Racial Groups. *American Journal of Public Health*, 83: 185–189.

Weber, M. (1982): *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*. Budapest: Gondolat.
 Werner, M.J. (1991): Adolescent Substance Abuse: Risk Factors and Prevention Strategies.
Maternal and Child Health Technical Information Bulletin, 1–16.

1. FÜGGELÉK

A KÉRDŐÍVBEN FELSOROLT SZEREK FOGYASZTÁSI GYAKORISÁGA

F1. táblázat Legális és tiltott szerek életprevalenciája
 (az összes válaszoló százalékában)

	Egyszer sem	1-2-szer	3-5-ször	6-9-szer	10-19- szer	20-39- szer	Ennél többször	N
ÉLETPREVALENCIA								
Legális szerek								
Nyugtató	92,2	4,7	0,7	0,6	0,2	0,3	1,4	1032
Altató	91,3	5,5	1,2	0,2	0,2	0,2	1,5	1034
Alkohol gyógyszerrel	85,1	8,5	2,9	0,6	0,6	0,5	1,8	1037
Inhalánsok	96,4	1,2	0,6	0,1	0,2	0,2	1,3	1044
Tiltott szerek								
Marihuána	89,2	4,8	1,1	1,1	0,6	0,4	2,9	1045
LSD	98,4	1	0,3	0,1	0,3	0	0	1036
Amfetaminok	98,3	1,4	0,2	0,1	0	0,1	0	1037
Crack	98	1,7	0	0,1	0,2	0	0	1037
Kokain	98,2	1,2	0,4	0,1	0,2	0	0	1037
Relevin ³⁰	99,6	0,2	0,1	0,1	0	0	0	1037
Heroin	99	0,9	0,1	0	0	0	0	1037
Ecstasy	95,7	2,2	0,7	0,1	0,4	0,3	0,7	1038
Ópiátok	96,5	2,4	0,6	0,1	0	0	0,4	1041
Fecskendővel bevitt drogok	98,4	1	0,4	0	0	0	0,2	1036
Alkohol és marihuána vagy hasis	91,3	3,7	2,5	0,8	0,6	0,1	1,1	1037
Anabolikus szteroidok vagy más dopingszerek	96,1	0,8	1,3	0,7	0,3	0,2	0,7	1034

30 Kitalált drognév, melyet a kérdőív az adatok megbízhatóságának tesztelése miatt tartalmazott. A nem létező kábítószer megnevezését a The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) által alkalmazott kérdőívől vettük át.

F2. táblázat Legális és tiltott szerek életprevalenciája
(a fiú válaszolók százalékában)

	Egyszer sem	1-2-szer	3-5-ször	6-9-szer	10-19-szer	20-39-szer	Ennél többször	N
ÉLETPREVALENCIA								
Legális szerek								
Nyugtató	96,2	2,4	0,4	0,4	0	0	0,6	496
Altató	95,8	2,4	0,4	0,2	0,2	0,2	0,8	498
Alkohol gyógyszerrel	85,4	7,2	3,4	0,4	1,2	0,6	1,8	500
Inhalánsok	94,8	1,6	0,4	0,2	0,4	0,2	2,4	506
Tiltott szerek								
Marihuána	85,6	6,7	1,4	1,2	0,8	0,6	3,7	506
LSD	96,8	1,8	0,6	0,2	0,6	0	0	500
Amfetaminok	97,2	2,2	0,2	0,2	0	0,2	0	500
Crack	96,8	2,6	0	0,2	0,4	0	0	500
Kokain	96,8	2	0,6	0,2	0,4	0	0	500
Relevin	99,2	0,4	0,2	0,2	0	0	0	500
Heroin	98,6	1,4	0	0	0	0	0	499
Ecstasy	94	2,4	1,2	0,2	0,8	0,4	1	501
Ópiátok	95,2	3,4	0,8	0,2	0	0	0,4	505
Fecskendővel bevitt drogok	97,8	1,2	0,6	0	0	0	0,4	499
Alkohol és marihuána vagy hasis	88,6	4,6	3,2	1	1	0,2	1,4	500
Anabolikus szteroidok vagy más dop-pingszerek	92,8	1,2	2,4	1,2	0,6	0,4	1,4	498

F3. táblázat Legális és tiltott szerek életprevalenciája
(a lány válaszolók százalékában)

	Egyszer sem	1-2-szer	3-5-ször	6-9-szer	10-19- szer	20-39- szer	Ennél többször	N
ÉLETPREVALENCIA								
Legális szerek								
Nyugtató	88,6	6,7	0,9	0,7	0,4	0,6	2,1	536
Altató	87,1	8,4	1,8	0,2	0,2	0,2	2,1	536
Alkohol gyógyszerrel	84,9	9,7	2,4	0,7	0	0,4	1,9	537
Inhalánsok	97,8	0,9	0,7	0	0	0,2	0,4	538
Tiltott szerek								
Marihuána	92,6	3	0,9	0,9	0,4	0,2	2	539
LSD	99,8	0,2	0	0	0	0	0	536
Amfetaminok	99,2	0,6	0,2	0	0	0	0	537
Crack	99,1	0,9	0	0	0	0	0	537
Kokain	99,4	0,4	0,2	0	0	0	0	537
Relevin	100	0	0	0	0	0	0	537
Heroin	99,4	0,4	0,2	0	0	0	0	537
Ecstasy	97,2	2	0,2	0	0	0,2	0,4	537
Ópiátok	97,7	1,5	0,4	0	0	0	0,4	536
Fecskendővel bevitt drogok	99,1	0,7	0,2	0	0	0	0	537
Alkohol és marihuána vagy hasis	93,8	2,8	1,9	0,6	0,2	0	0,7	537
Anabolikus szteroidok vagy más dop-pingszerek	99,2	0,4	0,2	0,2	0	0	0	536

2. FÜGGELÉK
AZ INSPIRIT-SKÁLA KÉRDÉSEI ÉS A FELKÍNÁLT
VÁLASZLEHETŐSÉGEK

1. Mennyire vagy erősen vallásos illetve lelki irányultságú?

1. erősen annak tartom magam
2. viszonylag erősen
3. nem nagyon erősen
4. egyáltalán nem

2. Megközelítőleg milyen gyakran fordítasz időt vallásgyakorlásra vagy lelki életre?

1. napjában többször
2. hetente többször
3. hetente egyszer
4. havonta többször
5. havonta egyszer
6. évente többször
7. évente egyszer
8. ritkábban

3. Milyen gyakran érezted már azt, mintha nagyon közel lettél volna valamiféle hatalommal bíró szellemi/lelki erőhöz, aki mintegy kiemelt téged saját magadból?

1. soha
2. egyszer vagy kétszer
3. többször
4. gyakran

4. Milyen közel érzed magadhoz Istent?

1. határtalanul közel
2. valamennyire közel
3. nem nagyon közel
4. nem hiszek Istenben

5. Volt-e már olyan tapasztalatod, amely meggyőzött arról, hogy Isten létezik?

1. igen
2. nem
3. nem tudom

6. Kérlek, mondd meg, hogy egyet értesz vagy nem ezzel az állítással: „Az Isten bennünk lakozik”

1. határozottan nem ért egyet
2. inkább arra hajlik, hogy ne értsen egyet
3. inkább arra hajlik, hogy egyet értsen
4. határozottan egyetért

7. A következő lista olyan lelki élményeket sorol fel, melyeket egyes emberek átéltek. Kérlek, jelöld be, ha bármelyiket is megtapasztaltad és azt is, hogy ez milyen mértékben érintette az Istenbe vetett hitedet?

A válaszlehetőségek:

1. Soha nem volt ilyen élményem
2. Nem erősítette meg Istenbe vetett hitemet
3. Megerősítette Istenbe vetett hitemet
4. Meggyőzött Isten létezéséről

Isten energiájának vagy jelenlétének megtapasztalása

Egy nagy lelki alak (pl. Jézus, Mária) megtapasztalása

Angyalok vagy vezető lelkek megtapasztalása

Annak megtapasztalása, hogy valakivel, aki már meghalt érintkezni tudok

Lelki tanítóval, mesterrel való találkozás, vagy az, hogy őt hallgatom

A szeretet mindent felülmúló megtapasztalása

Határtalan belső béke megtapasztalása

A tökéletes öröm és ekstázis megtapasztalása

Egy csodálatos esemény előfordulása

Csodás gyógyulás előfordulása

A földdel és minden élőlényel való egység érzése

Halál közeli vagy halál utáni élmény